

ЖУРНАЛИСТИКА ЗА ДЕЦА

Практически насоки

Съставители

Иван Радев
Десислава Гаврилова
Искра Джанабетска

Проектен координатор

Цветелина Христова

Коректор

Мария Венедикова

Илюстрации

Евгения Николова

Дизайн:

Агенция В+Red

София, 2021

**Наръчникът използва българския шрифт „Aduc”,
улесняващ читатели с дислексия: adysfont.com**

Този наръчник е създаден от Асоциация на европейските журналисти - България и Книговище.бг (фондация Гутенберг 3.0) с подкрепата на фондация „Америка за България”, фондация „Робърт Бош” и посолството на САЩ в България. Изразените в него мнения принадлежат на авторите и са тяхна отговорност.

Наръчникът синтезира уроците от проведените в рамките на проекта семинари с лектори Клаудия Бекшебе (**[DeinSpiegel](http://DeinSpiegel.com)**), Соня Мерляк Зговц (**Casoris.si**), Фредерик Фонтен (GEO Ado и **www.1jour1actu.com**).

Семинарите бяха първа стъпка в създаването на детската онлайн медия, проект на **Книговище.бг**.

„Държавите – страни по Конвенцията, признават важната функция, изпълнявана от средствата за масова информация и осигуряват на всяко дете достъп до информация и материали от различни национални и международни източници, особено тези, насочени към подобряване на неговото социално, духовно и морално благосъстояние и физическо и умствено здраве.“

Чл. 17 от Конвенция на ООН за правата на детето

Според Конвенцията на ООН за правата на детето всяко дете има право на достъп до информация, а държавите са длъжни да осигурят такъв достъп. В България все още няма толкова добре развита традиция на публицистиката за деца, колкото в други страни. По тази причина се опитахме да обобщим на български език насоките, които трябва да се следват, когато създаваме журналистически материали за деца.

КОИ СА ПОДХОДЯЩИТЕ ТЕМИ ЗА ДЕЦА?

Склонни сме да спестяваме на децата неприятни новини или такива по теми, които смятаме за неподходящи за тяхната възраст. Но дали така им правим услуга? Дали помагаме, като ги изолираме и се опитваме да ги предпазим от света на възрастните? Или точно обратното, ограничаваме възможността им да се научат да се справят с различните емоции, пораждащи се от информационния поток, който неизбежно достига и до тях?

Точно по чувствителни теми е за предпочитане децата да се информират от проверени източници, които ще им поднесат информацията ясно, балансирано, отговорно и етично, отколкото да се сблъскат с тези новини случайно, поднесени им от връстници, от медиите за възрастни или от социалните мрежи.

Журналистите от водещите издания, предлагащи актуално медийно съдържание за деца, са единодушни: няма неподходящи теми, но има определени правила, които трябва да се следват, за да се поднесе адекватно информацията.

Важно е децата да бъдат информирани дори по трудни теми като войната, крайната бедност, пандемията или експлоатацията на деца и да бъдат стимулирани да изграждат активна гражданска позиция по тях.

Децата се вълнуват от теми, насочени към бъдещето, като околната среда, проучването на космоса, изобретения, етично третиране на животните и др. И отговорност на медиите е да им предоставят адекватна и точна информация по тях и всички останали теми, които са от значение за света днес.

Като всички нас, и днешните деца са залети от огромен информационен поток. Предизвикателство в днешно време е не толкова получаването на информация, а отсяването на истински важната от всичко онова, което получаваме по различните медийни канали. Когато създаваме материал за деца, трябва да сме сигурни, че той ще е полезен за тях. Че те няма да изгубят времето си, като му отделят няколко минути. Затова при подбор на теми трябва да сме внимателни и да се стремим към баланс между атрактивност и полезност.

ЗА ДЕЦА НА КАКВА ВЪЗРАСТ СЪЗДАВАМЕ МАТЕРИАЛИ?

Деца са всички човешки същества до навършване на пълнолетие (18 години в България и в повечето държави). Това означава, че и бебетата, и почти 18-годишните младежи са все деца. Когато създаваме материали за деца, е добре да преценим по-точно към коя възрастова група се насочваме. Рядко се създават новини за деца под 5-годишна възраст, които все още не могат да четат. По-често първата читателска група са деца между 5 и 8 години, а втората - от 8- до 12- или 13-годишна възраст. По-големите вече са в състояние да разберат и публицистика за възрастни, а и едва ли харесват да бъдат третирани като деца. Така че ако целевата ви аудитория е между 13- и 18-годишна възраст, по-добре мислете за тях като за младежи, отколкото като за деца.

Не е задължително материалите да бъдат обозначавани за коя възрастова група се отнасят. Има деца, които изпреварват връстниците си, има и такива, които се нуждаят от повече време. Няма нужда от поставянето на „възрастови етикети“ на медийното съдържание за деца. Ако в едно издание има по-кратки и по-достъпни текстове, те вероятно ще бъдат предпочитани от по-малките, но пък ако темата е интересна, и по-големите ще могат да им хвърлят поглед. За по-големите пък е добре да има и по-задълбочени материали.

Независимо на каква възраст са децата, трябва да се отнасяме към тях с уважение. Никой не обича да бъде подценяван, поучаван, гледан отвисоко. Снизходителното отношение е

забранено. На децата трябва да се гледа като на компетентни читатели, зрители, слушатели, които са в състояние да разберат всяка идея, стига тя да е достатъчно точно обяснена от автора. Ние като журналисти не бива да гледаме на децата с пренебрежение, но не е добра идея и да се опитваме самите ние да се държим детински (гарантирано — няма да успеем да влезем в езика, жаргона и чувството за хумор на съвременните деца!). Важно е да предлагаме честно отношение. Децата имат усет за фалшивото и бързо ще ни отхвърлят, ако се преструваме на нещо, което не сме.

КАК ДА ПРАВИМ ЖУРНАЛИСТИКА ЗА ДЕЦА?

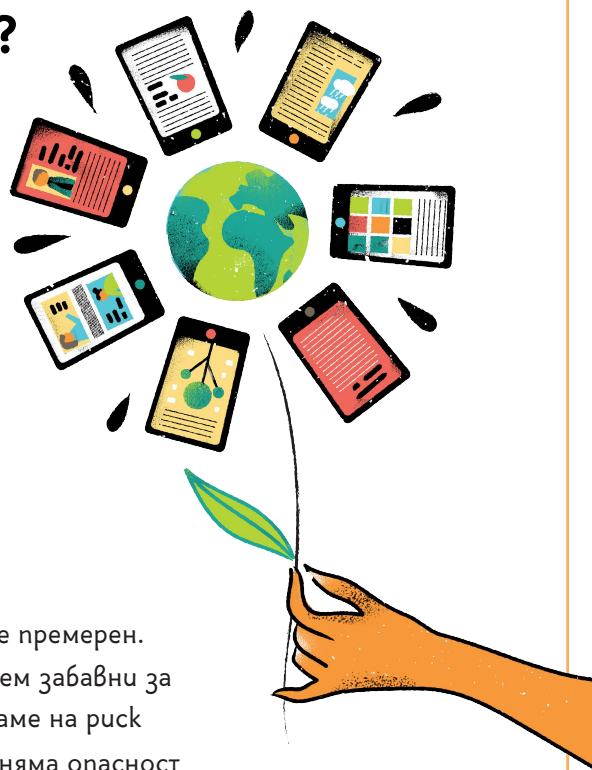
Журналистиката за деца, на първо място, трябва да бъде добра журналистика. Материалите трябва да отговарят на въпросите: кой, къде, кога, защо. Да се придържат към фактите, да се цитират по подходящ начин източниците. Ако когато работим за възрастни, внимаваме да сме верни на фактите и да представяме само проверена информация, когато създаваме журналистика за деца, трябва да бъдем двойно повече нащрек. Децата подхождат с доверие и помнят дълго неочаквани за възрастните неща и би било много жалко да запомнят нещо, което не е вярно само защото са го прочели в нашата статия.

Децата са любопитни, затова най-доброто, което можем да направим, е и ние да подхождаме с любопитство, когато създаваме материали за тях. Да се опитваме да откриваме и изследваме всичко от неочаквани ъгли и да бягаме далеч от клишетата и рутината, които бързо биха си проличали.

КАКЪВ ЕЗИК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ?

Когато говорим на деца, трябва да се изразяваме ясно. Да се стремим да създаваме кратки изречения и да бягаме от конструкции, които могат да не бъдат възприети еднозначно. Да внимаваме да не опростяваме прекалено — децата трябва да научават и нови неща от материалите ни, но в същото време да обясняваме понятията. Не е нужно обясненията да са прекалено дълги. Например, ако използваме думата „парламент“, можем с едно изречение да кажем, че това е мястото, където народни представители пишат законите.

Хуморът е добре дошъл, децата го обичат, но трябва да е добре премерен. Надсмиването е лоша идея. Изисква се майсторство, за да бъдем забавни за децата. Но ако се опитаме и се окаже, че не ни се удава, излагаме на риск цялостното си присъствие. Трябва добре да преценяваме дали няма опасност шегите ни да накарат някое дете да се почувства засегнато. Ако имаме колебания дали дадена смешка е подходяща, по-добре да не рискуваме с нея.

КАК ДА СТРУКТУРИРАМЕ МАТЕРИАЛИТЕ СИ?

Ключово е да поставим привличащо заглавие. То трябва да предизвиква интерес, да казва много, но не всичко. Да е сравнително кратко — никои не чете заглавия от по три реда, още по-малко децата. Заглавието трябва да отговаря на написаното в материала, не трябва да търси излишна сензационност и не трябва да подвежда. Сензационните заглавия, чиято единствена цел е да примами читателите да отворят статията, са неопустими.

Добре е да започнем материала си увлекателно. Заедно със заглавието първите няколко реда или първите няколко секунди от записа са тези, които ще привлекат вниманието на нашия читател, зрител или слушател. Пак подхождаме отговорно — не го украсяваме, не си измисляме, ние правим журналистика и се придържаме към фактите.

Опитваме се да бъдем кратки. Можем да си слагаме определени граници за дължината на материала. Възможно е темата ни да е много интересна и необятна, но трябва да се опитаме да я разкажем в няколкостотин гуми. Добре е да избягваме технически термини или чуждици. Вместо да използваме гумата „инфлация“, можем да кажем, че цените са се повишили. Ако обаче инфлацията е феномен, който гържим да обясним, можем да го направим, стига това да е важно за материала и да не измества фокуса му. Добре е да използваме сравнения, които децата могат да си представят. Малко от тях знаят колко са 400 метра, но повечето имат представа колко голямо е едно футболно игрище. Затова вместо да казваме, че големият кораб, който блокира Суецкия канал, е дълъг 400 метра, можем да кажем, че е дълъг колкото четири футболни игрища. Трябва да търсим допирни точки със света на децата. Да им помагаме да научават нови неща, като тръгваме от познатото за тях.

Препоръчително е освен текст всеки материал да има и красива и подходяща визия. Знаем — една снимка е колкото 1000 гуми. Не е задължително, ако пишем за деца, да можем да рисуваме, снимаме, правим графично оформление. Но е добре да знаем, че има кой да направи това за нашия материал и да работим с този човек. Резултатите от такова сътрудничество далеч надминават ефекта от публикуването само на текст, колкото и добре написан да е той. Ако ни се налага да ползваме чужди изображения, трябва да се уверим, че разполагаме с позволение за това и не нарушаваме авторско право. Няма значение, че правим журналистика за деца, а не за възрастни — ако използваме чужд труд, е важно да сме получили право да го правим.

Важно е как започваме материалите си, но също и как ги завършваме. Каквато и тема да разглеждаме, е много важно да не обезкуражаваме децата. Винаги трябва да им посочваме, че те има какво да направят, за да променят света към по-добро. Те са хората, от които зависи бъдещето, и е важно да ги караме да се чувстват така. Много възрастни са изгубили надежда, че нещо може да се промени към по-добро, развили са цинизъм или апатия. С децата не е така. Както казахме, те могат да се справят с всяка тема, стига тя да им е представена по начин, който ги кара да се замислят какво могат да направят самите те, за да подобрят ситуацията.

КАКВО ДА ПРАВИМ, АКО В МАТЕРИАЛА НИ ПРИСЪСТВАТ ДЕЦА?

Ако в материала си включваме действащи лица деца, трябва да мислим за тяхната защита. Нямаме право да разкриваме самоличността им освен в редки случаи, задължително след съгласие на родител. Ако героите ни са деца от уязвима група, не трябва да ги караме да изпитват негативни емоции като неудобство или срам, докато подготвяме материала или когато самите те го прочетат. Ако отразяваме деца, пострадали от насилие, трябва да сме сигурни, че не допускаме така наречената „вторична виктимизация” — да караме пострадалите да преживяват отново неприятните събития. Повече за етичното отразяване на деца можете да научите в [Пътеводителя](#) на тази тема, създаден от Асоциацията на европейските журналисти — България, и УНИЦЕФ.

В същото време като журналисти е хубаво да даваме гумата на децата и да предоставяме възможност да изразяват мнение по въпросите, които ги засягат. [Проучване](#) от 2021 г. на УНИЦЕФ, АЕЖ и изследователи от Софийския университет „Св. Климент Охридски” показва, че в българските медии децата до 14-годишна възраст по-често присъстват като обекти, отколкото като субекти, чието мнение се търси и зачита.

ПОМИСЛИХМЕ ЛИ ЗА КОНТЕКСТА?

Децата невинаги са наясно със събития и понятия, които за нас са очевидни. Например нито едно днешно дете не е било родено през 2001 г., когато се случиха терористичните атаки на 11 септември в САЩ. За днешните деца това са събития в миналото, години преди да се родят. Добре е да си даваме сметка за това и да се опитваме да представяме контекста във всеки материал. Тези включвания на контекст не трябва да са прекалено подробни — повечето деца днес разполагат с телефони или други устройства с достъп до интернет и биха могли и сами да се заровят във фактологията. Трябва обаче накратко да представим контекста, за да бъде разбран материалът.

КАК ДА РЕДАКТИРАМЕ МАТЕРИАЛИТЕ СИ?

Ако имаме възможност, е добра идея преди публикуване да тестваме материала, който сме създали, с познати деца. Да го обсъдим с тях. Да видим дали разбират всичко, или нещо се нуждае от допълнително обяснение. След публикуване също е добре да получим обратна връзка за материалите си. Да четем писмата от читатели и да им отговаряме.

След създаването на материала бихте могли да го редактирате с помощта на следния списък от кратки правила:

- **Заглавието да е привлекателно за въображаемия читател според възрастовата група, за която пишете.**
- **Първите изречения да въвеждат темата по ясен начин — представете си какво в темата би било интересно за децата и започнете с него.**
- **Сложните термини да се избягват, а ако е важно да са в текста – да се обясняват.**
- **Излишните подробности да се махат.**
- **Финалът да дава „надежда“ — да насочва децата как могат да участват активно в „подобряването на света“.**
- **Накрая направете проверка – изчетете редактирания текст на глас със следното наум:**
 1. Едно изречение на един дъх.
 2. Изреченията са еднозначни.
 3. Целият текст е не повече от 500 думи.
 4. Има ли нещо, което за вас изглежда очевидно, но е възможно децата да не знаят?
 5. Подходящата щипка хумор е бонус, но внимавайте да не пресолите!
 6. Можете ли да си представите това, което сте написали?
 7. Ако имате възможност, прочетете текста на деца и обсъдете написаното с тях.

Журналистиката за деца носи удовлетворение, тъй като е смислено занимание, насочено към бъдещето. Имаме шанса да работим за публика, която е любопитна и искрена. Не трябва да подценяваме нито читателите, зрителите и слушателите, нито сериозността и отговорността на работата си. Да се пише за деца, не е по-лесно, отколкото да се пише за възрастни. Но не е и по-трудно, стига да се прави с желание и да се спазват няколко прости правила, основното от които е да бъдем честни — и към себе си, и към тези, за които пишем.

Надяваме се насоките, които създадохме, да ви бъдат полезни. С радост бихме приели обратна връзка от Вас относно журналистиката за деца. Пишете ни на team@aej-bulgaria.org и info@knigovishte.bg.

Този наръчник е създаден от Асоциация на европейските журналисти - България и Книговище.бг (фондация Гутенберг 3.0) с подкрепата на фондация „Америка за България”, фондация „Робърт Бош” и посолството на САЩ в България. Изразените в него мнения принадлежат на авторите и са тяхна отговорност.

Наръчникът синтезира уроците от проведените в рамките на проекта семинари с лектори Клаудия Бекшебе (**DeinSpiegel**), Соня Мерляк Здовц (**Casoris.si**), Фредерик Фонтен (GEO Ado и www.1jour1actu.com).

Семинарите бяха първа стъпка в създаването на детската онлайн медия, проект на **Книговище.бг**.

